

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

L'APRENENTATGE REFLEXIU A L'EDUCACIÓ SUPERIOR. LA VALORACIÓ DELS ESTUDIANTS.

FERNANDEZ PEÑA, ROSARIO

Universitat de Girona

Departament d'Infermeria/Facultat d' Infermeria

C/. Emili Grahit, 77

roser.fernandez@udg.edu

PÉREZ BURRIEL, MARC

Universitat de Girona

Departament de Psicologia/ Facultat d'Educació i Psicologia

Plaça Sant Domènec , 9 -17071-Girona/ Espanya

marc.perez@udg.edu

COLOMER FELIU, JORDI

Universitat de Girona

Departament de Física/ Facultat de Ciències

P-2 Campus Montilivi -17071- Girona/Espanya

jordi.colomer@udg.edu

FULLANA NOELL, JUDIT

Universitat de Girona

Departament de Pedagogia/Facultat d'Educació i Psicologia

Plaça Sant Domènec, 9 – 17071- Girona

judit.fullana@udg.edu

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

PALLISERA DÍAZ, MARIA
Universitat de Girona
Departament de Pedagogia/Facultat d'Educació i Psicologia
Plaça Sant Domènec, 9 – 17071- Girona
maria.pallisera@udg.edu

PRATS PLANAGUMÀ, LLUIS
Universitat de Girona
Departament de Turisme/Facultat de Turisme
Plaça Sant Domènec, 9 – 17071- Girona
Lluis.prats@udg.edu

1. RESUM:

Els integrants de la Xarxa d'Innovació Docent sobre Aprenentatge Reflexiu de la Universitat de Girona presentem un estudi descriptiu, exploratori, basat en un qüestionari realitzat a estudiants de 4 estudis (Educació Social, Ciències Ambientals, Infermeria, i Psicologia), sobre diferents aspectes de l'Aprenentatge Reflexiu (AR): a) coneixement d'un mateix, b) connexió de l'experiència amb el coneixement, c) autoreflexió i d) autoregulació del procés d'aprenentatge. Es presenten resultats quantitius respecte de la valoració dels estudiants dels diferents objectius de l'AR així com les principals dificultats secundàries a la incorporació de l'AR en el procés d'aprenentatge dels estudiants.

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

2. ABSTRACT:

The members of the Network for Innovation in Reflective Teaching and Learning (NIRTaL), of the University of Girona present a descriptive, exploratory study, based on a questionnaire completed by students in 4 degrees (Social Education, Environmental Sciences, Nursing, and Psychology), on different aspects of Reflective Learning: a) self-knowledge, b) connection between experience and knowledge, c) self-reflection and d) self-regulation of the learning processes. We present quantitative results on the students' ratings of the various objectives of reflective learning and the main secondary difficulties encompassed by students at the time of incorporating the reflective learning in the learning process.

3. **PARAULES CLAU:** Ensenyament reflexiu, Aprenentatge reflexiu, EEES.

KEYWORDS: Reflective Teaching, Reflective Learning, EHEA.

4. **ÀREA DE CONEIXEMENT:** Más de un área

5. **ÁMBITO TEMÁTICO DEL CONGRESO:** El aprendizaje autónomo del alumno

6. **MODALIDAD DE PRESENTACIÓN:** Comunicación oral

7. **DESARROLLO:**

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

a) Objectius

L' objectiu general d'aquest estudi, s'adreça a obtenir coneixement relacionat amb la valoració que els estudiants tenen sobre l'Aprentatge Reflexiu (en endavant AR), en la seva experiència com a discents. Els objectius específics plantejats són:

1. Conèixer la valoració de l'estudiant sobre la metodologia docent en l'AR en relació a l'autoconeixement, la connexió entre l'experiència i el coneixement, l'autoreflexió sobre el procés d'aprenentatge i l'autoregulació de l'aprenentatge.
2. Obtenir evidències relacionades amb les principals dificultats que els estudiants troben en la integració de les metodologies pròpies de l'AR i els seus propis processos d'aprenentatge.
3. Recollir les percepcions que tenen els estudiants sobre les principals contribucions dels processos d'AR desenvolupats.

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

b) L'aprenentatge reflexiu. Marc teòric.

L'AR constitueix una perspectiva freqüentment utilitzada sobretot en els contextos docents de parla anglesa [1-2]. El procés d'adaptació a l'Espai Europeu d'Educació Superior (en endavant, EEES) així com l'adquisició de competències professionals en aquest model d'educació, ens situa en un moment clau de l'educació en el nostre país. El model implica tenir en compte, a més dels continguts acadèmics i els procediments tècnics, els aspectes actitudinals en el context laboral específic de cada estudi.

L'aprenentatge autònom i autoregulat, així com el compromís actiu de l'estudiant per tal de millorar les seves habilitats personals i professionals, fa que l'estudiant prengui consciència de les seves fortaleces i debilitats de caire personal i professional i que augmenti l'interès pel desenvolupament de valors i actituds personals i acadèmiques. Des que Donald A. Schön publicà *The Reflective Practitioner* el 1983, diferents autors han explorat diferents aspectes de l'AR amb major profunditat, posant de manifest la importància que té la reflexió en la formació inicial i contínua. A partir d'aquest replantejament, les habilitats reflexives són ara considerades com a essencials pels professionals considerant-les no només pel seu paper en l'adquisició d'habilitats, sinó també en la reformulació del coneixement, la pràctica i l'experiència humana.

Un dels autors més influents en aquesta perspectiva és David A. Kolb [3] amb el seu Model d'Aprenentatge Experiencial (*Experiential Learning Model*) que conceptualitza l'aprenentatge com la creació del coneixement mitjançant la transformació de l'experiència. Segons Kolb, l'aprenentatge és un procés dialèctic i cíclic constituït per quatre processos: l'experiència

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

concreta, l'observació reflexiva, la conceptualització abstracta, la teoria i l'experimentació [3]. Kolb conclou que tot i que l'experiència constitueix la base de l'aprenentatge, aquest no pot produir-se sense la reflexió. La reflexió sobre l'experiència seria una fase més del procés sense la qual no podria donar-se l'aprenentatge. En aquest mateix sentit, Schön descriu la pràctica reflexiva com un diàleg entre el pensament i l'acció a través del qual l'estudiant aprèn noves i millors habilitats, integrant la teoria i la pràctica, el pensament i l'acció [4].

Malgrat que les teories pioneres de Schön i Kolb han estat font d'inspiració de molts teòrics i formadors, i malgrat la reconeguda importància que aporta l'AR al procés d'aprenentatge de l'estudiant, encara els seu ús no està molt estès [5-7]. Pensem que a dia d'avui es pot considerar una metodologia en fase de prova, quasi marginal, que només s'atreveixen a encarar grups de professors o formadors "innovadors" o "experiencials", i malauradament, així també ho veuen i ho viuen molts dels nostres estudiants. O potser no. Aquesta és la pregunta que ens hem formulat i que volem contestar en aquest article.

c) Metodologia

L'experiència que presentem en aquesta comunicació, es desenvolupa durant el Curs Acadèmic 2011-2012 pels membres de la Xarxa d'Innovació Docent en Aprenentatge Reflexiu (en endavant, XID-AR) de la Universitat de Girona (en endavant, UdG), constituïda el Setembre del 2010. Els diferents membres de la xarxa estan desenvolupant experiències relacionades amb l'AR a diversos estudis de la Universitat: el diari reflexiu com a instrument afavoridor de la reflexió en el context del pràcticum, el portafoli reflexiu en els plans d'acció tutorial [8] i

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

activitats d'aprenentatge basades en la reflexió per tal d'afavorir el suport personal i el desenvolupament professional [9,10], entre d'altres.

En el present estudi participen de forma anònima un total de 162 estudiants procedents de diferents disciplines acadèmiques i camps professionals en els que treballen els membres de la XID-AR (vegeu Taula 1).

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

ÀMBIT D'ESTUDI	PRINCIPALS EXPERIÈNCIES RELACIONADES AMB L'APRENTATGE REFLEXIU
<i>Infermeria</i>	A les assignatures Pràcticum II i III, el diari reflexiu és una activitat d'aprenentatge utilitzada en els diferents contextos del Pràcticum.
<i>Psicologia</i>	Mòdul: Competències Acadèmiques i Professionals Integrades. Un dels instruments d'avaluació és el Portafoli
<i>Educació Social</i>	El Pla d'Acció Tutorial, desenvolupat en dos mòduls obligatoris previs al pràcticum (Aprentatge de l'Estudiant Universitari 1 i 2), inclou activitats adreçades al desenvolupament personal i professional.
<i>Ciències ambientals</i>	Assignatura de Física Bàsica. Metodologia: estudi de casos. Els estudiants desenvolupen treball autònom (resolució de casos, visionat d'experiències, pràctiques d'aula) i reflexiu, amb l'objectiu de desenvolupar la reflexió sobre l'aprenentatge de fenòmens físics bàsics.

Taula 1: Estudis dels membres de la XID-AR i estudis relacionats amb l'AR

Després d'una revisió de la literatura sobre AR, i a partir de les experiències docents dels diferents membres de la Xarxa, es construeix un qüestionari adreçat als estudiants per tal d'obtenir uns primers resultats relacionats amb la seva valoració sobre diferents aspectes

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

d'aquesta metodologia docent. En aquesta primera fase, amb el Qüestionari Autoinforme d'Avaluació de l'Aprenentatge Reflexiu (versió estudiants), ens ha interessat obtenir informació sobre les valoracions dels estudiants. En una segona fase de l'estudi, està previst obtenir informació del professorat involucrat en les activitats d'ensenyament-aprenentatge en les que s'aplica l'AR.

El qüestionari consta de tres blocs temàtics:

1. El primer bloc recull dades descriptives dels estudiants (edat, gènere, facultat, curs...)
2. El segon bloc recull, mitjançant una escala de tipus Likert, el nivell de l'acord o desacord amb diferents ítems (1= Gens d'acord, 5= Molt d'acord), relacionats amb quatre àrees temàtiques:
 - a. Coneixement sobre un mateix
 - b. Connexió de l'experiència amb el coneixement
 - c. Autoreflexió sobre el procés d'aprenentatge
 - d. Autoregulació de l'aprenentatge
3. El tercer bloc té com a objectius, conèixer la percepció que tenen els estudiants sobre les principals dificultats relacionades amb l'incorporació de l'AR en el seu procés d'aprenentatge així com les principals contribucions que segons el seu parer els aporta aquest tipus de metodologia d'Ensenyament-Aprenentatge-

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

La validesa de contingut dels 18 ítems de l'escala tipus Likert del segon bloc del qüestionari (vegeu Taula 2) s'ha realitzar a partir de l'anàlisi i discussió en el sí d'un grup d'experts compostat pels 6 membres de la Xarxa, que provenim de disciplines molt diferents com ja hem dit. Per assegurar la validesa de les puntuacions segons l'escala de tipus Likert, hem dut a terme una anàlisi estadística de validesa, donat que el desenvolupament de bons procediments porta a assegurar la fiabilitat de l'instrument (qüestionari) proposat [11,12].

El resultat d'aquest anàlisi estadística de validesa, pel que fa a les contestes relacionades amb l'àrea temàtica b, és a dir, les 4 preguntes referides al grau de connectivitat entre l'experiència i el coneixement, el coeficient alfa de Cronbach [13,14] ha resultat ser de 0.72. Per als 8 ítems que constitueixen l'àrea temàtica c, relatiu a l'autoreflexió de l'aprenentatge, el coeficient alfa de Cronbach ha resultat ser de 0.83 i pel que fa als 4 ítems relatius a l'àrea temàtica d, relacionada amb l'autoregulació dels estudiants, el coeficient de l'alfa de Cronbach ha resultat ser de 0.80. El coeficient alfa de Cronbach global per a les 18 preguntes del qüestionari ha resultat ser de 0.90. A partir d'aquest resultat es pot afirmar que tots els blocs del qüestionari tenen la validesa suficient per ser utilitzats com a eines per a la recerca.

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

ÀREES TEMÀTIQUES	% Desacord o molt desacord (<3)	% Ni acord ni desacord (3)	% Acord o molt d'acord (>3)
a. Coneixement sobre un mateix	14	44	42
a.1. Analitzar amb profunditat el meu comportament davant de les situacions quotidianes i/o professionals	14	47	40
a. 2. Analitzar amb profunditat quines són les meves emocions davant de situacions quotidianes i/o professionals	14	41	45
b. Connexió de l'experiència amb el coneixement	12	35	53
b. 1. Connectar el coneixement amb les meves pròpies experiències, emocions i actituds	12	32	56
b. 2. Seleccionar la informació i les dades que són rellevants en una situació determinada	9	32	59
b. 3. Formular/contrastar hipòtesis davant d'una situació determinada	20	41	39
b. 4. Raonar/argumentar la presa de decisions davant d'una situació	7	35	57
c. Autoreflexió sobre el procés d'aprenentatge	17	29	54
c.1. Millorar les meves habilitats de comunicació escrita	20	30	50
c.2. Millorar les meves habilitats de comunicació oral	33	27	40

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

c.3. Identificar els aspectes positius dels meus coneixements i habilitats	14	30	57
c.4. Identificar els aspectes negatius o millorables dels meus coneixements i habilitats	12	21	67
c.5. Identificar els aspectes positius de les meves actituds	19	31	50
c.6. Identificar els aspectes negatius o millorables de les meves actituds.	14	28	58
c.7. Prendre consciència d'allò que aprenc i de com ho aprenc.	13	32	55
c.8. Entendre que allò que aprenc i com ho aprenc és significatiu per a mi	12	30	58
d. Autoregulació de l'aprenentatge	19	34	48
d.1. Planificar el meu aprenentatge: les passes a seguir, a organitzar el material i el temps	24	30	47
d.2. Determinar a qui o què necessito consultar	20	37	42
d.3. Regular el meu aprenentatge, analitzant les dificultats que tinc i valorant com resoldre els problemes que em trobo	16	35	50
d.4. Avaluar la planificació del meu aprenentatge, el resultat i què hauria de fer per millorar-lo	15	33	52

Taula 2: Distribució dels percentatges de les respostes per Àrees Temàtiques i preguntes. En aquesta taula es presenten els sumatoris dels valors extrems (1 i 2, i 4 i 5) per a facilitar la lectura de les dades

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

d) Resultats

Els resultats del bloc 1 adreçat a recollir dades descriptives dels estudiants mostren que han participat en l'estudi un total de 162 estudiants (131 dones[80.9%] i 31 homes[19.1%]) amb una desviació estàndard de 4 i amb edats compreses entre els 18 i els 42 anys , i cursant estudis a diferents facultats de la Universitat de Girona: Grau de Ciències Ambientals (n=33), Grau en Educació Social (n= 43), Grau en Psicologia (n= 55) i Grau d'Infermeria (n= 31).

La Taula 2 presenta els resultats del qüestionari pel que fa el segon bloc, organitzat en 4 àrees temàtiques: a) Coneixement d'un mateix, b) Connexió de l'experiència amb el coneixement, c) Autoreflexió sobre el procés d'aprenentatge i d) Autoregulació de l'aprenentatge.

Els resultats es presenten en tres columnes, la primera mostra el percentatge de persones que han respost els valors 1 o 2 de l'escala (desacord o molt desacord); la segona indica el percentatge corresponent a les persones que no estan ni d'acord ni en desacord (valor 3 de l'escala). El valor de la tercera columna es correspon a les persones que han respost els valors 4 o 5 de l'escala (d'acord o molt d'acord). S'han agrupat els valors extrems per tal de facilitar la lectura i interpretació dels resultats.

Podem observar que de les 4 àrees temàtiques esmentades, les respostes tendeixen als valors superiors (4 o 5) en les àrees b) (*Connexió de l'experiència amb el coneixement*) i c) (*Autoreflexió de l'aprenentatge*), amb uns valors mitjans per àrea d'un 53% i un 54%, respectivament, que s'han d'interpretar com que més de la meitat dels alumnes enquestats estan d'acord o molt d'acord amb l'ítem o proposició, és a dir, que hi ha una majoria d'alumnes que

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

opinen que les metodologies emprades els han servit per a assolir els objectius que el professorat s'havia marcat en relació amb l'Aprenentatge Reflexiu.

Pel que fa a la segona de les àrees temàtiques esmentades (*Connexió de l'experiència amb el coneixement*) destacarem el fet que el 59% dels estudiants considerin que la metodologia utilitzada els ha ajudat a seleccionar la informació i les dades que són rellevants en una situació determinada (ítem b.2); que un 57% opina que els ha ajudat a raonar/argumentar la presa de decisions davant d'una situació (ítem b.4) i que un 56% consideri que els ha ajudat a connectar el coneixement amb les seves pròpies experiències, emocions i actituds (ítem b.1). Només el 9% d'estudiants puntuen amb valors més petits de 3 (< 3) la pregunta b-2, i només 7 de cada cent (7%) valoren amb valors inferiors a 3 la pregunta b.4.

Sobresurt també en aquest bloc el baix percentatge (39%) amb puntuació més elevada de 3 (> 3) en la pregunta b.3, que demana si aquesta metodologia els ajuda a formular/contrastar hipòtesis davant d'una situació determinada. En canvi, un 20% dels estudiants enquestats responen a aquesta pregunta que hi estan, en desacord o molt en desacord. En estudis posteriors caldrà estudiar si hi ha diferències significatives entre els estudiants de diferents disciplines (p.e. més centrades en la formació científic-tècnica o més orientades en la formació social-humanística), i si hi ha un biaix produït per una interpretació esbiaixada de l'ítem.

En l'àrea temàtica corresponent a *l'autoreflexió de l'aprenentatge* sobresurt el fet que el 67% dels estudiants valorin que les eines reflexives els han ajudat a identificar els aspectes millorables dels seus coneixements i habilitats (c.4.). A destacar, també, que el 58% dels estudiants valorin

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

la incidència de la metodologia reflexiva en ajudar-los a identificar els aspectes negatius o millorables de les pròpies actituds (pregunta 12) i a entendre que allò que s'aprèn i com s'aprèn és significatiu per la pròpia persona (pregunta 14). També, amb un 57% al fet d'identificar els aspectes positius dels propis coneixements i habilitats (pregunta 9) i amb un 55% a prendre consciència d'allò que aprenc i de com ho aprenc (pregunta 13). És important destacar que en aquesta àrea, els valors puntuats amb <3 arriben a un 17%, amb els valors més extrems per a les preguntes 7 (20%) i 8 (33%) relatives al fet d'ajudar-los a Millorar les seves habilitats de comunicació escrita i comunicació oral, respectivament.

En l'àrea temàtica corresponent a *l'autoregulació de l'aprenentatge* destaca el fet que el 52% dels estudiants considera que l'aprenentatge reflexiu ha estat útil per avaluar la planificació del propi aprenentatge, el seu resultat i què caldria fer per millorar-lo. També és important destacar que en aquesta àrea, els valors puntuats amb <3 arriben a ser d'un 19%, el més alt de les 4 àrees, el que planteja una valoració relativament bimodal.

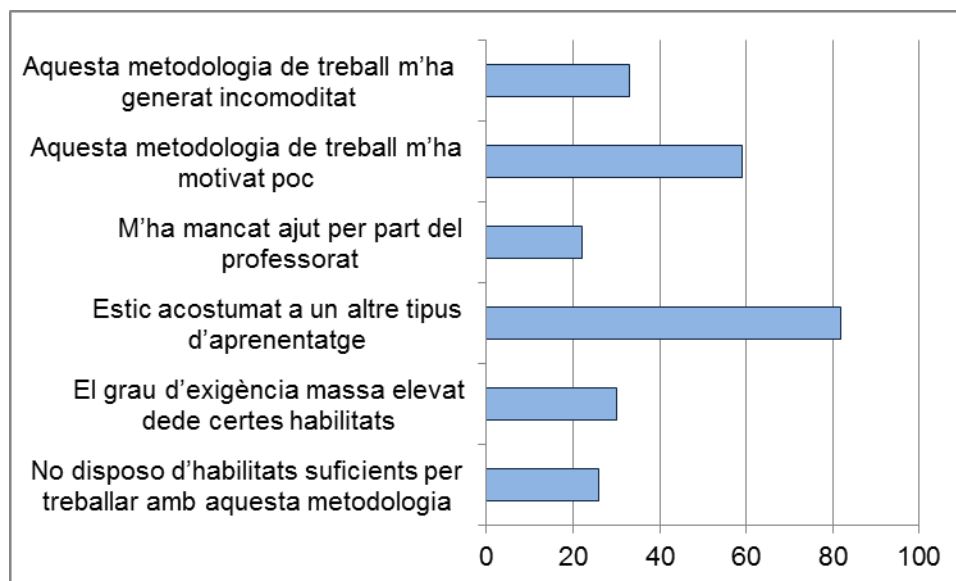
Pel que fa al bloc temàtic tres, es presenta a continuació la descripció de les opcions de resposta més seleccionades pels estudiants respecte de les principals dificultats que els ha plantejat l'aprenentatge basat en la metodologia reflexiva, així com les principals aportacions en el seu procés d'aprenentatge. La obtenció de resposta d'aquestes dues qüestions, ha estat mitjançant la selecció d'un màxim de 3 ítems de resposta per cadascuna de les plantejades.

Es presenten al gràfic 1 el nombre d'afirmacions seleccionades pels estudiants en relació a les principals dificultats que troben en aquest tipus de metodologia. A destacar en aquest sentit, que

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

les opcions de resposta més seleccionades son “que estan acostumats a un altre tipus d’aprenentatge” i “que la metodologia de treball ha estat poc motivadora” amb 82 i 59 casos respectivament, mentre que en 30 casos els estudiants han valorat “un nivell d’exigència de certes habilitats com la oral i escrita massa elevat” i ha “generat incomoditat” en 33 casos suficients i només 22 estudiants atribueixen a la “manca de suport del professorat”, una de les dificultats amb les que s’han enfrontat en l’aprenentatge.

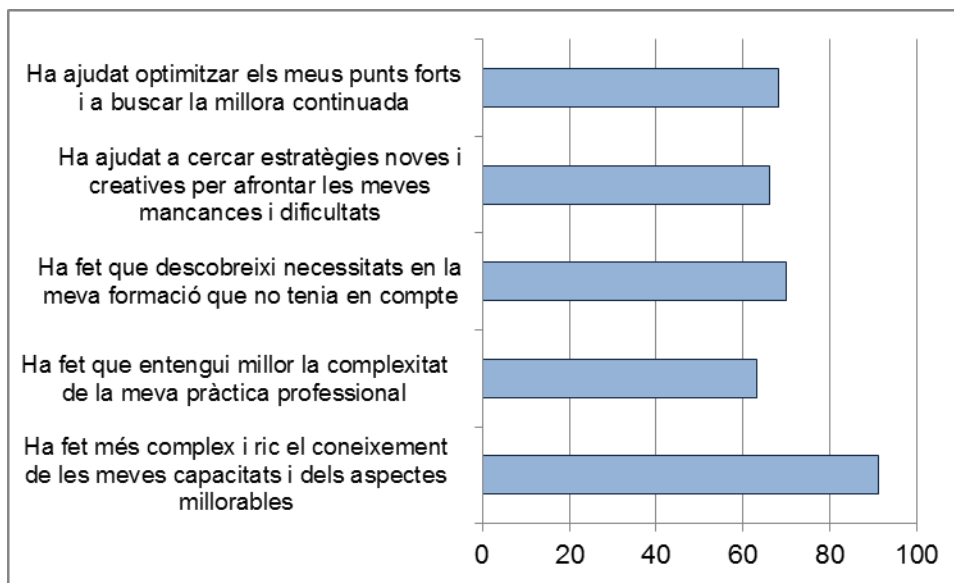

Gràfic 1: Principals dificultats identificades en les metodologies basades en l’aprenentatge reflexiu

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

En relació a les principals aportacions de l'aprenentatge reflexiu al procés d'aprenentatge de l'estudiant, la opció de resposta més valorada ha estat que aquesta metodologia “ha fet més complex i ric el coneixement de les pròpies capacitats així com els aspectes millorables” amb 91 casos, seguit de “descobrir necessitats en la formació que no tenia en compte” amb 70 casos i que “ha ajudat a optimitzar els punts forts i a buscar la millora continuada”.

Gràfic 2: Principals aportacions de l'AR en el procés d'aprenentatge

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

e) Discussió i conclusions

A partir dels resultats globals obtinguts en el qüestionari elaborat, validat i aplicat sobre la formulació de diferents metodologies que treballen l'aprenentatge reflexiu en l'educació superior, valorem com a positives les respostes dels estudiants, la qual cosa ens motiva a continuar treballant i fer recerca en aquesta metodologia docent per tal de millorar la nostra pràctica. L'instrument desenvolupat per recollir les dades, ens ha mostrat la seva utilitat per assolir els objectius de treball proposats. Tot i així, creiem necessari en futurs estudis, fer l'anàlisi de les dades tenint en compte els estudis i cursos d'origen ja que les diferències en les estratègies docents i en els instruments emprats en els diferents estudis, poden exercir influència en les respostes obtingudes. A la vegada, pensem que aquesta anàlisi diferenciada per estudis ens ajudarà a avançar en la comprensió de com les diferents metodologies i eines reflexives utilitzades, poden ajudar a aconseguir resultats específics pel que fa l'aprenentatge de l'estudiant. Aquesta anàlisi és un objectiu proper del nostre grup de treball.

Els resultats posen de relleu que, en general, pels estudiants que han participat en les diferents experiències d'aprenentatge reflexiu en els diferents estudis, integrar aquesta metodologia en la seva dinàmica d'aprenentatge no ha estat un procés exempt de certes dificultats. Entre aquestes, destaca el fet que es tracta d'una metodologia que requereix dels estudiants un procés de treball al que no estan acostumats. S'evidencia així, el fet que les metodologies basades en l'aprenentatge reflexiu no només no són habituals en la formació superior, sinó que tampoc ho són en els estudis que la precedeixen (Batxillerat, Secundària o Primària), i que per tant, la distància entre els discursos pedagògics que abriguen els canvis en les concepcions sobre

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

l'Ensenyament i l'Aprenentatge en l'Educació Superior, no deixen de ser declaracions d'intencions que disten molt de ser portades a la pràctica.

Malgrat això, l'estudi aporta dades que apunten que la metodologia de l'aprenentatge reflexiu ajuda l'estudiant a ser més conscient del seu procés d'aprenentatge, a analitzar les pròpies capacitats i a plantejar estratègies de millora, alhora que a desenvolupar noves estratègies per afrontar les dificultats que sorgeixen en el procés d'aprenentatge. També sembla que ajuda l'estudiant a ser més conscient de quins són els aprenentatges que cal que realitzi en el futur. Sense entrar encara, amb el nostre estudi, a valorar si l'aprenentatge reflexiu afavoreix l'aprenentatge de competències específiques de cada professió, sí que podem dir que pot resultar una metodologia útil i adequada per potenciar el desenvolupament de competències genèriques com ara l'aprenentatge autònom, l'adaptació a situacions professionals noves, entre altres, objectius explicitats en el nou marc de l'EEES, i per tant, cap a on ens hauríem de dirigir aportant i compartint experiències, eines i retroalimentacions dels propis estudiants. Aquest és el sentit de la Xarxa de professors universitaris en la que estem i aquest és el sentit d'aquest estudi que presentem.

Les conclusions d'aquest estudi, sempre preliminars i obertes a noves i més aprofundides reflexions i experiències, ens aporten evidències en el sentit que els estudiants valoren les metodologies basades en l'aprenentatge reflexiu perquè els facilita l'aprenentatge almenys en tres àrees clau ha facilitat aportacions a diferents nivells: en autoconeixement i valoració de punts forts i aspectes a millorar en relació al propi aprenentatge, en coneixement de la pràctica

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

professional relacionada amb els seus estudis, i en la cerca d'estratègies per millorar el propi aprenentatge.

Aquestes conclusions ens motiven per a seguir millorant les nostres pràctiques docents i persistir en l'estudi de l'AR per tal d'aconseguir una excel·lència en la formació dels nostres estudiants, ajudant a que la revolució copernicana que posa l'estudiant en el centre de l'univers de la formació, pugui esdevenir una realitat viscuda i apreciada pels mateixos estudiants.

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

8. REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- [1] Bolton, G. (2010). *Reflective practice. Writing and Professional Development*. London: Sage.
- [2] Brockbank, A. & McGill, I. (1998). *Facilitating Reflective Learning in Higher Education*. Buckingham: Society for Research into Higher Education and Open University Press.
- [3] Kolb, D.A. (1984). *Experiential Learning. Experience as The source of Learning and Development*. NJ: Practice-Hall, Englewood Cliffs.
- [4] Osterman, K. F. & Kottkamp, R. B. (1993). *Reflective practice for Educators. Improving Schooling Through Professional Development*, Corwin Press, Newbury Park (California).
- [5] Fook, J.; White, S. & Gardner, F. (2006). *Critical reflection: a review of contemporary literature and understandings*, in *Critical reflection in Health and Social Care*, eds. S. White, J. Fook & F. Gardner, Open University Press, Glasgow.
- [6] Jenkins, M. & Lonsdale, J. (2007). *Evaluationg the effectiveness of digital storytelling for student reflection*. Proceedings ascilite Singapore 2007.
<http://www.ascilite.org.au/conferences/singapore07/procs/jenkins.pdf> (accessed 28 October 2011).
- [7] McKillop, Ch. (2005). *Storytelling grows up: using storytelling as a reflective tool in higher education*. Paper presented at the Scottish Educational Research Association conference (SERA 2005), 24-26 November, 2005, Perth, Scotland

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

- [8] Pérez Burriel, M. (2010). La evaluación de la actividad reflexiva a partir del portafolio del estudiante. REP:TE. Revista de Enseñanza de la Psicología: Teoría y Experiencia. 6(1), 1-12. Article. Retrieved January 15, 2012, from:
<http://psicologia.udg.edu/revista/admin/publicacions/castellano/32.pdf>
- [9] Casellas, R.M., Colomer, J. Puig, T., Rodríguez, M., Roldan, M., Serra, T., and Vila, X. (2010). Students's autonomy. Mecanisms of interaction between students and teachers. VI CIDUI, Nous espais de qualitat en l'educació superior. Una anàlisi comparada i de tendències. Barcelona, 30th June/2 July.
- [10] Colomer, J., Casellas, R.M., Vila, X., Rodríguez, M., Serra, T., Roldan, M. and Puig, T. (2011). Mecanisms of interaction between students and teachers. A case of self-questioning and self-regulating the learning. Uninvest 11, Girona, 16 and 17 June. ISBN: 978-84-8458-354-7.
- [11] Creswell, J. 2003. Research design: Qualitative and quantitative and mixed methods approaches (2nd ed.). Washington, DC: American Psychological Association.
- [12] Barrera, A., R.T. Braley, and J.R. Slate. 2010. Beginning teacher success: an investigation into the feedback from mentors of formal mentoring programs. Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning 18(1): 611-74.
- [13] Cronbach, L.J. 1951. Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika, 16 (3): 297-334.

LA UNIVERSIDAD: UNA INSTITUCIÓN DE LA SOCIEDAD

[14] Gliem, J.A., and R.R. Gliem. 2003. Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales. Midwest research to practice conference in adult, continuing, and community education, The Ohio University, Columbus, OH, October 8-10, 82-88.